

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Buktatók a startnál

„Tegnap az üzembe látogattunk, ahol megismerkedtünk az ott dolgozó emberekkel és a gépekkel. Még ezelőtt az igazgató bácsi elmesélte, hogy régen milyen nehéz sorsuk volt a munkásoknak, és sokat kellett harcolniuk . . . Látuk, hogy készül az üveg, s azt is megmutatták, melyek a legszebb darabok. Minden nagyon tetszett, csak sok volt a por és a piszok, alig vártuk, hogy eljőjjünk a kemencék mellől. Ezután mindenfélét lehetett kérdezni a gyárról. Én azt kérdeztem, mennyi pénzt keresnek itt az emberek, és nem betegek-e? A vezető bácsi erre azt válaszolta, hogy elég sok pénzt keresnek itt az emberek, és egyáltalán nem sokat hiányoznak betegség miatt . . . A végén azt mondták, ha befejezzük az iskolát, mindenkit szívesen látnak az üzemben dolgozni, s megadták a címüket is. Én fölírtam, de nekem más terveim vannak”.

(N. Feri, nyolcadik osztályos tanuló dolgozatából).

*

A megyeszékhely szakmunkásképző intézetébe föl vételüket kérő esztergályos-tanulók ötvenhat, a gépszerezők és szerzőkészítők ötven, a leendő ácsok és kőművesek negyvennégy százaléka más szakmát képzelt el magának, mielőtt az általános iskolában kitöltötte volna a jelentkezési lap megfelelő rubrikáját. Noha ez az adat 1979-es keltezésű, a legfrissebb föl-mérések is igazolják: a helyzet időközben mit sem változott. S az említett számok részben magyarul szolgálhatnak arra is, hogy később, a pályakezdés éveiben, miért változtatnak oly sokan munkahelyet?

*

Sz. Sándor eredeti szakmáját nézve műszerész, bár most betanított munkásként dolgozik, az építőiparban. A szakmunkásvizsga óta eltelt három esztendő alatt volt benzinkutas, taxisofőr, s négy hónapot Líbiában is eltöltött vendégmunkásként.

— Vándormadárnak neveztek el a haverok, pedig nem hiszem, hogy az vagyok, csupán én mindig azt csinálom, amihez van kedvem és jól megfizetik — mondja, mikor az építkezésen, az ősz végi nap sugaraiban egy félreeső földkupacon süt-kérezve beszélgetünk. Mellettünk serényen dolgozik a kubikosbrigád. Néha tréfálkozva odaszólnak: „az igazat mond”!, meg „nehogy kubikusnak írja a brigádot”, később, mivel meglehetősen hosszúra nyúlik a beszélgetésünk, már nem „félnek” az idegentől, rágyújtanak, maguk is kiadós „szieszlát” tartanak. — Mikor elvégeztem

a nyolcat — folytatja Sándor —, mindenáron műszerésznek vágytam, merthogy az egy elit szakma... Ugye, nem vagyok reggeltől estig a sárban, mint a gépjavítók, aztán egy kis melléket is összeszedhettek a faluban . . . Úgy különösebben nem tudtam semmit arról, mihez is fogok érteni. Négyessel végeztem az iskolát, de az üzemben már nem bírtam tovább hat hónapnál . . ., meg aztán nagyon kevés volt a pénz.

— Mennyi az a nagyon kevés?

— Ha kétezer forintot kerestem, sokat mondok! Mire volt az elég? Haverokkal, ha összejöttünk, arra, meg a cigire, aztán semmi többre. S akkor elment az egész napom lófrálással, csavargással, mert ugye, annyi pénzért dolgozni sem illik . . . Később sikerült egy állást szerezni a benzinkútnál, de ott rövid időn belül összejött egy kis gikszer . . . Ezt ne ird be! Azt hittem, csak úgy ömlik a pénz literszámba . . . A főnököm időben figyelmeztetett, ha gyorsan fölmondok, még megúszom szárazon. Fölmondtam. Megúsztam. Aztán a taxinál próbálkoztam, de az idegeim egy évig bírták. Így jött Líbia, ott pedig a hőség készítette ki . . . Most meg az ász nyelét fogom — jegyzi meg száraz humorral.

— Es mi lesz a műszerekkel?

Enyhén pózolt válaszában érződik, különösebben nem izgatja választott szakmájának sorsa:

— Sokat felejtettem, pedig talán egy jó maszek is lehetnék. Tudod, oda megyek, ahol jól megfizetnek a munkámért. Őszintén szólva, itt az öregek között nincs rossz sorom, négy-ötezer megvan, s nem hajtom agyon magam, jut erőm a mellékesre is.

*

N. Évánál más a helyzet, ő még alig mártózott meg a munkakezdés első hónapjaiban mint pályakezdő varrónő — helyreigazit: kötő-hurkoló —, máris megfogalmazta fölmondását:

„Tisztelt Igazgató Elvtárs!

Kérem, hogy munkaviszonyomat október elsejei hatállyal föl bontani szíveskedjék. Indokom: nem tudom elvégezni a követelményeknek megfelelően a munkámat . . .”

E szokatlan fölmondólevél keveseket lepett meg, hiszen Eva munkatempója közismert a Finomkötöttáru-gyárban. A főnök szerint évek óta nem volt ilyen gyenge munkaerő a vállalatnál: „Egyszerűen nem képes a fejlődésre”.

— Negyven-ötven százalékokat teljesítek, rajtam röhögött az egész szalag . . . De mi a fenét csináljak, ha egyszer nem tudom jobban?! — haborodik föl Éva. Szőke hosszú hajával, babaarcával, ápolt körmeivel inkább illene manőkennek, mintsem varrónőnek. Persze, ehhez az indulat ráncait el kellene simítania.

— Még a suliban valahogy elevickéltem — mondja —, sőt a vizsgám közepesre sikeredett, de itt már nem megy. Se kedvem, se tehetségem hozzá . . . Nemrég megüresedett egy hely a falumbeli preszszóban, szóltak, ha kedvem van, mehetek... Olyan . . . mindenesnek Na, nehogy félreértse!

— Nem értem félre, de akkor végül is kidob három évet az életéből. Lényegében erről van szó nem?

— Mi más tegyek? — kérdez vissza. — En már az iskola előtt is utáltam, amikor esténként anyám leült a tévé elé, aztán éjszakákon át ócska vacokot varrt . . . Tudtam, hogy a gépek mellett egészen más a helyzet, de sem akkor, sem most nem fűlött a fogam hozzá. Hogy mégis ide jelentkeztem? Egyszerű oka van: máshová nem vettek volna föl. — Grimaszol, s úgy mondja: — Az osztályfőnök mindig figyelmeztetett, „hármás bizonyítvánnyal csak varrónő lehet, Évike”. Hetedikben és nyolcadikban már valóságos kasztok voltak az osztályban. Akiket gimnáziumba szántak, azokkal „kiemelten” foglalkoztak az órákon, a leendő szakközepesekkel már kevésbé, velünk meg jóformán senki nem törődött . . . Persze, mi ezen nem bánkódtunk különösebben. Akkor pedig most az ember lépten-nyomon szükségét látná . . . Ha sikerül a preszszóban maradnom, akkor — úgy tervezem — jövőre jelentkeznek a vendéglátóipari szakközépiskolába . . .

Visszakísérem a varrógépe mellé, megmutatja a fölmondólevél másolatát. Szép, fehér borítékban az asztalfiók kacatjai között őrzik. Ő maga a szalag legvégén kapott helyet, s társai mosolygósan szánakozó tekintetéből is látni, a teljesítmény emberei kivetik maguk közül a leggyengébbet. Azt mondja, még a keservesen kattogó gép hangja is arra biztatja: innen menni kell.

Pedig ez a gép „kattoghatna” mást is.

*

Sz. Sándor és N. Éva szülei egyébként betanított munkásokként dolgoznak a megyeszékhely tűzhelyeket készítő gyárában. Esetük is igazolja azt a szélesebb körben készült föl-mérést, mely szerint ma a szakmunkásképző intézet lényegében a fizikai dolgozók gyerekeinek iskolája. Sőt a szülők foglalkozási adatainak vizsgálata során kiderült, többségük a fizikai dolgozók közül az úgynevezett „alsóbb rétegekhez” tartozik, így a szakmunkásképzés jelenlegi egyik mobilizáló szerepe, hogy a szakképzetlen fizikai munkát végző, alacsony iskolázott szülők gyerekeit bejuttassa a szakmunkásrétegbe.

Gyakorta sok-sok bukdácsolással, kudarccal megy végbe ez a „moduláció”. Vagy éppen nem is sikerül.

— Tizennyolc százalékos a lemorzsolódási arányuk, s ez valamivel jobb az országosnál — mondja a szakmunkásképző intézet igazgatója, aki fölmérést végzett arra nézve, hogy milyen szerepet játszik az iskola három esztendeje a tanulók későbbi munkássá válásában. — Jelentősen csökkenne a kiesések száma, ha a gyerekek eleve nem próbálkoznának a számukra magas követelményeket támaztó iskolával. Nem, nem a magasra emelt mércével van baj, sokkal inkább az ide jelentkezők fölkészültségének hiányosságaival. . . Sajnos, gyakorta „fiktív bizonyítványok” alapján kell döntenünk, s ezt hamar „kideríti” az élet. Hogyan értem ezt? Akad olyan gyerekek, aki az első félévben hat-nyolc tárgyból is bukik. . . A lemorzsolódók zöme az első hat hónapban távozik, de így is mély az a kudarcélmény, amit innen visznek magukkal. Ez legtöbb esetben elkerülhető lenne, ha a szülők és a tanárok szívügyüknek tekintenék gyerekeik, illetve diákjaik pályaválasztásának sorsát.

— Ha az intézet másik kapuját nézzük: az üzemek, vállalatok „sorban állnak” a szakmunkástanulókért. S mivel a keresletkínálat ösi törvényét megváltoztatni ők sem képesek, így megelégszenek azzal, ami jut számukra. . .

— A vállalati iskolázási igényeknek évek óta mindössze negyven-ötven százalékat tudjuk kielégíteni, hiszen mi is csak abból „gazdálkodhatunk”, ami van. Például: míg az öntő-, kovács-, üvegiűvőszakmákra nem kapunk jelentkezőket, addig az autószerelőknél háromszoros a túljelentkezés.

— Visszatérve az elemzésre, ön azt írja: „a szakmunkásképzés három éve döntő jelentőségű. . .”

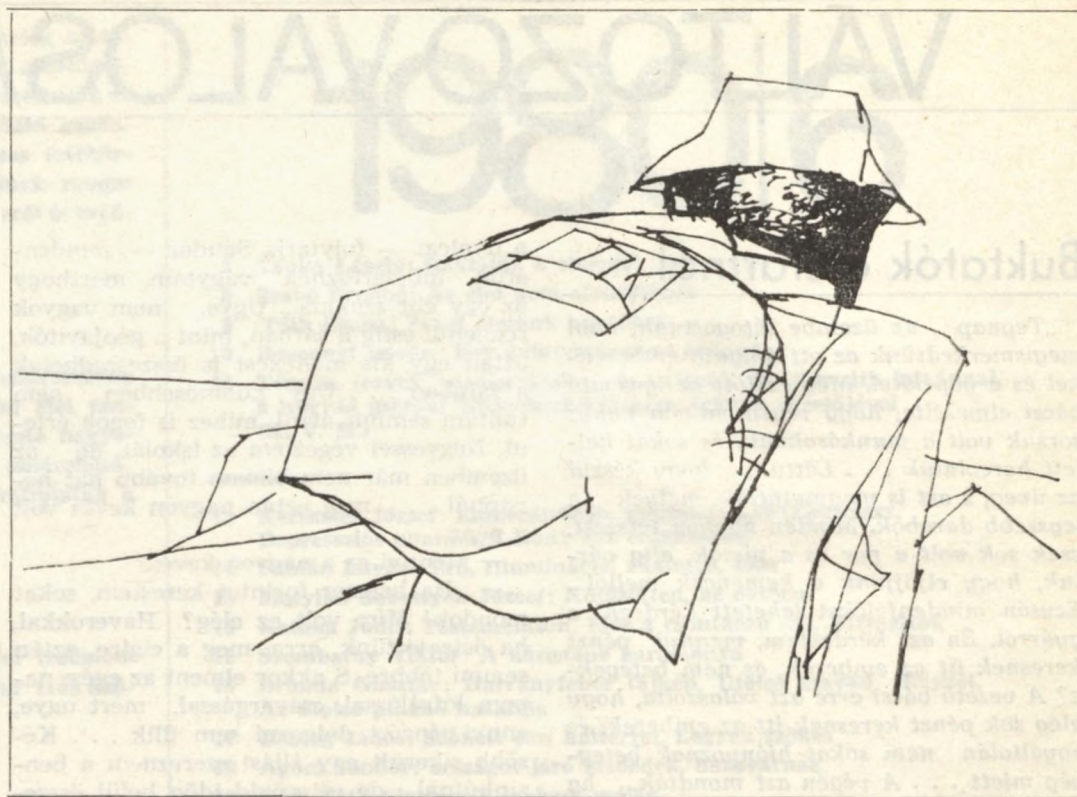
— . . . a munkássá válás szempontjából. De ez idő alatt még nem válnak munkásokká a fiatalok! Hiszen csak szakmájuk alapjait sajátították el. A munkahelyi közösségbe történő beilleszkedés, a kellő szakmai jártasság megszerzése csak a pályakezdés éveiben lehetséges, s végső soron ekkor formálódik-alakul nagykorúvá a munkásfiatal. De, hogy egyáltalán kap-e elegendő szakembert a „kitaníttató” gyár, s főként, milyeneket, az jórészt attól függ, mennyire sikerül a tanulóévek alatt az érdekeket közös nevezőre hozni, megszerette-e a munkát, a közösséget a tanuló, s kezdéskor „jól” megfizetik-e?

— Megfizetik?

— Nézze, erre általános választ nem lehet adni. Tény, hogy a kezdők nem túl sokat keresnek. Órabérük tíz forint negyven és tizennyolc forint között mozog, noha ez a fölső határ elérhető a tizenöt-tizenhatot is —, ha éppen a hiányszakmákban lennének pályakezdők. A legmagasabb összeget, bőven négyezer forint havi fizetés fölé, az üvegfúvók kapják, ugyanakkor az időbérben dolgozó lakatos-, vagy autószerelő szakmunkások fizetése átlagban két és fél ezer forint.

★

Ki miért marad a vállalatnál — ki miért megy el? A kérdésre egyértelműen egységes válasz nem adható. Annyi azon-

ban bizonyos, hogy a pályakezdő szakmunkások döntésében három szempont főszerepet játszik: a végzendő munka minősége, az érte járó pénz mennyisége, s a munkatársakhoz való viszony jellege.

★

Az Állami Ifjúsági Bizottság fölmérésének alapján a helyzet üdvözítőnek tetszik: „erősödött az a tendencia, hogy a kereset nagyságát, a munkában eltöltött idő mellett a szakképzettség szintje és az elért teljesítmény határozza meg. . . a fiatalok átlagkeresete az idősebbekéhez viszonyítva mintegy nyolcvanszázalékos, és teljesítményük arányában ez kielégítőnek mondható, mivel harmincadik életévük körül már általában elérik csoportjuk átlagkeresetét”.

— Csak ki kell várni — feleli ezzel szemben a k.-i üzem műszerésze, mikor felemlítem neki az előbb említett fölmérés megállapításait. S mintegy magyarázkodásképpen hozzáfűzi: — Sokan az első buktatók után föladják, otthagyják nem csak a munkahelyüket, hanem a szakmájukat is. . . Talán ekkor kelne el több bátorítás, segítség. Én építőipari szakközépiskolában végeztem, onnan a szakmunkásképzőre mentem műszerésznek, egy éve dolgozom, s a penzem tizenegy forint ötven fillér. Nem sok, de biztos vagyok benne, hogy idővel emelkedik majd, jobban, mint ha cserélgetném a munkahelyeket. . . Néhány hete hívtak a bányához, tizenöt forintot ígértek, de nem mentem, mert nekem többet ér az, hogy amit csinállok, azt kedvtelésből tegyem, ne pedig az órát nézzem ötpercenként, mikor lesz már vége a műszaknak. Félreértés ne essék, nem hagyom én figyelmen kívül a fizetést, persze, hogy többet szeretnék, de úgy látom, hosszabb távon emelik azt is.

— Nehogy azt hidd barátocskám — szól közbe a villanyszerelő, aki 1962-ben végzett a szakmunkásképző iskolában, aztán áthelyezték a műszerészek közé, s tulajdonképpen itt jött meg a tanulási vágya: előbb elvégezte a szakközépiskolát, majd műszaki főiskolára jelentkezett — most harmadéves. — Az én órabérem tizenkilenc forint, engem is éppen a napokban hívtak az egyik gyárrészlegünkhöz huszonegy forintért. Jömagam is ottani lakos vagyok, három gyermekemmel, feleségemmel. . . és mögsem mentem! Mert annyit megtanultam, hogy a legfontosabb: az ember azt csinálja, amihez a legjobban ért. Ez pedig nem üres duma. Nem szabad másképp csinálni. . . Egy kicsit félek is attól, ha elvégzem az iskolát, engem is „kiemelnek”, széket adnak alám. . . Én a műszerésműhelyben akarok maradni, bármilyen áron. A bérezésről pedig: csak beszélünk beszélünk a differenciálásról, a valóságban viszont egy kalap alá vesszünk jót és rosszat, pályakezdőket és a régieket.

— Ezt mint szakszervezeti bizalmi is mondja. . .

Nem lepődik meg a közbeszóláson. túl sokat tett már ahhoz az asztalra, hogysem „takargatnivalója” lehetne. Mondják róla, kicsit túlzásba is viszi a hadakozást.

— Mikor arról tanácskozunk, hogy a jó munkának a keresetben is látszódnia kell, mindenki számára világos és közérthető, „követendő” az elv. Ám, amikor valaki kimarad a jutalomosztásból, a prémiumokból, vérig sértődik. . . Így aztán az a sorrend, hogy tegnap te kaptál, ma én, holnap ő. . . és nincs harag. De a munka. . . nincs tisztességgel elismerve!

★

A műszerészek után vajon hogyan vélekednek a pénzről, pontosabban szólva: a

munka díjazásáról a kőművesek? A fővároshoz közeli megyék örök bánata ugyanis, hogy az utánpótlás jó részét „elszipantja” Budapest; több pénzt, jobb munkalehetőséget, kellemesebb szabadidős-programokat nyújt a főváros, mint vetélytársai, így aztán az ifjú szakmunkások hamar kalapot emelnek a tanoncidők alatt melegágyul szolgált munkahelytől búcsúzva, s szegődnek el jobb reményű vállalatokhoz.

— Őt kőműves volt a kezem alatt, közülük három Pestre ment — fakad ki az építőiparban dolgozó M. János brigádvezető. — Igazán nem állítottunk velük szemben magas követelményeket. Valósággal dédelgettük őket, aztán egyik napról a másikra elmentek. Egyikük azt mondta: itt tizenhárom forint ötven fillért ígértek, ott pedig tizenkilencet! Ezenkívül, reggel érte jön a vállalati kisbusz, beviszi a munkahelyre, majd délután visszahozza. Mit ér emellett a mi gyözködésünk, agitációnk...? Ráolvasással nem lehet szakmunkásokat megtartani.

★

Szombat délutánra beszélünk meg találkozózt Tiborral a község jóformán egyetlen „kultúrhelyén”, a főtéri presszóban. Tibor szemlátomást népszerűségnek örvendő itteni környezetében, elegánsan öltözik, viselkedése könnyed. Szűkebb baráti körben beszélgetünk a dohányfüsttől feketére változott presszózugban a munkáról, a szórakozásról.

— Annyi biztos, nem szakadok meg a munkától — hangoztatja többször is —, s hazudnék, ha azt mondanám. A megye „tanított” ki, ezért nekem itt kellett volna maradnom, ha tetszik, ha nem... Ami hülyeség. Azért dolgoznak a gyárban a vezetők, meg akiknek munkaköri kötelességük, hogy olyan feltételeket adjanak, amelyek megfelelnek azoknak, akik mun-

kát keresnek, nem? Ott kevesebb munkáért több pénzt kapok... Túl van beszélve...

Barátai árgus szemekkel figyelnek; egyik a nyáron végzett, a másik jövőre fog, mindketten a kőművesszakmát választották, s abban is egyetértenek, hogy a környéken működő szövetkezetben próbálkoznak. Úgy látszik, Tibor példája nem túl ragadós, legalábbis környezetében.

— Szükség van a fiúkra itthon — igazítja ki ő is végül. — A szülők nem is engednék őket, mert akkor egyedül nem tudnák a ház körüli munkákat elvégezni... Szerintem, ha az öregek nem ágálnának ellene, a srácok is följönnének...

Kérdőn rájuk néz, de mivel nem hangzik el lelkesedett egyetértés, másra terelődik a szó.

★

Mikor az úgynevezett patronálási rendszert „kitalálták”, sokan megkönnyebbülten sóhajtottak föl. Az ifjúsági törvény ugyanis kötelezővé tette, hogy az új munkába lépőket megkülönböztetett figyelemmel kell kísérni az első öt évben; évenként vizsgálni helyzetüket, s a beilleszkedés végett patronust állítani melléjük, aki az első lépéstől végigkíséri őket, *elmond, elmagyaráz, megmutat, megismertet, megtanít mindent*, amit csak egy pályakezdőnek illik tudnia. S, hogy a patronus ezt ne csupán jó szándékból végezze, megállapították: ösztönzésként havonta néhány száz forintot is kaphat.

Tíz év múltán azonban az országban a pályakezdő fiataloknak kimutathatóan csak körülbelül egyharmada végzi munkáját patronus segítségével, de még ennél is rosszabb az arány a segéd-, betanított és szakmunkások esetében. Pedig a vizsgálat azt is igazolta, hogy szembetűnően különbözik a patronáltak és a segítség nélkül dolgozók „minősége”.

— Számokban ugyan nem lehet kifejezni, de egy jó patronus sok pénzt megtakarít a vállalatnak — mondja a könnyűipari üzem oktatási előadója. — A sok selejt, a pályakezdőknél elkerülhetetlen bukácsozás okozta „pénzkihátás” tetemes, sajnos, mégis gyakran formális a gondoskodás; a patronus szerepe arra szűkül, hogy alkalmanként válaszoljon az új dolgozó kérdéseire, vagy útbaigazítsa, ha az kéri.

Sok baba közt elvész a gyermek, tartja a mondás. Ami a pályakezdőkre vonatkoztatva úgy értelmezhető, hogy a szocialista brigád, a KISZ, a párt feltételezett, vagy létező patronusai között a tényleges törődés elsikkad.

★

— Én teljesítménybérben dolgozom, zsebre megy minden percem! — mondja az elismert esztergályos, aki brigádvállalként három ifjú szakmunkást is patronál, már amennyiben a naplóbejegyzésekhez igazodunk... — Ha megfizetik a különbséget, akkor többet törődök velük. De így? Nem jut rá több idő.

— Mindig kap jutalmat, Sanyi bácsi — szól közbe halkán az egyik patronált.

— Azt a munkámért kapom, mert időben és jó minőségben adom le.

E vállalatnál a kollektív szerződésben rögzítették, hogy a fizetése öt-husz százalékát kaphatja az a dolgozó, aki „szívügyének” tekinti a pályakezdőkkel való törődést. Ezt időnként minősítik és e szerint jutalmaznak havonként-kéthavonként.

— Sanyi bácsitól előbb több odafigyelést kívánunk — jegyzi meg finoman a személyzeti vezető —, aztán magasabb lesz a jutalom összege is.

Az öreg a rendíthetetlen magabiztosság fölényével teszi zsebre a fricskát. Senki nem vitatja, mestere a szakmájának, mindent tud, amit az esztergagéppel lehet és kell kezdeni. A fiatalok azonban „csak” tisztelik — de nem szeretik. Ezért azután nem is követik.

— Pedig a példaképek éppen a legjobb patronusok — sóhajtja el hiányérzetét a személyzetis, miután Sanyi bácsi becsukja maga mögött az iroda párnázott ajtaját.

★

— Már a szakmai képzés során csaknem egészen átveszi a stafétabotot az iskolától az üzem — vélekedik a szakoktató. — A gyerekek a munkásoktól, a „mesterektől” lesik el a szakmai fogásokat... és szeretik is a műhelyt, az üzemet. Ha megnézne a jelenléti ívet, láthatná, hogy a gyakorlati foglalkozásokról jóval kevesebben hiányoznak, mint az iskolából. Aki onnan hiányzik, ide már bejön... Azért is szeretik, mert a tanulóévek alatt gyakoribbak a sikerélmények, ők saját maguk képzik el egy-egy mintadarabot, amit aztán osztályoznak, minősítenek is... Sokuk később, szakmunkásként, egy „uniformizált” üzembe, műhelybe kerül, ahol nem az egyéni, hanem a közös produktum számít. Ami leggyakrabban azt jelenti,

hogyan nyakra-főre gyártja a szabványtermékeket, elvész az önállósága... A pályakezdés első éveitől lehetőséget kellene adni a bizonyításra, a sikerélményekre. Szóval, nem elég az iskolában, üzemben megszerettetni a szakmát, arra is kell vigyázni, ne ábránduljanak ki belőle.

Csoda-e, hogy fülemben cseng egy nemrégiben rendezett üzemi ifjúsági parlament beszámolójának néhány „tézise”, melyek sorában a vállalat igazgatója azt bizonygatta, mennyire „komolyan” veszik a kezdők társadalmi megbízatásait, szakmai fejlődését. Hiszen őket küldik a tüzrendészeti továbbképzésre, a munkavédelmi tanfolyamokra, s a fiatalokra lehet számítani, mondta, bizonyítja ezt, hogy szívesen vállalnak társadalmi munkát, kommunista műszakot, s részt vesznek az önkéntes véradáson... Jóllehet, szép cselekedet az önzetlen segítségnyújtás, ám ezzel még nem merül ki az ifjúságpolitikai teendőkhöz tárháza, gondolhatták ott és akkor sokan. Noha ezt szóban nem mondták, mert „az idő előrehaladtával a parlamentet rövidre kellett fogni”.

*

Ha régi dolgozókat faggat az ember arról, milyenek voltak a pályakezdés gyötrelmei, legtöbbször a szigort, a fegyelmet, a rendet említik. Illetve az ehhez történő „igazodást”. És némi irigységgel sorolják, hogy ma törvény, számos rendelet, intézkedés védi az újonnan munkába lépőket, sőt fizetett patronusok „örzik” őket.

Meghallgatva a most „debütálókat”, buktatók sora követi egymást: csalódás az elitzakmában, a tintaszagú munkakönyv kikerése, téves önismeret, vékonyka boríték, a nagyváros ígéretei, s félelem a kiábrándulástól — mintha az intézkedések ellenére rosszabbodna a helyzetük. Pedig ezek az intézkedések éppen értük születtek.

*

Még az elmúlt esztendő márciusában született egy SZOT-elnökségi határozat, mely szorgalmazta, hogy a szakmunkásképző intézetekben, már tanulmányaik kezdetén, alakítsanak alapszervezeteket a tanulók. „A cél elősegíteni a szakmunkástanulók szervezett munkásságát. Vagyis a munkásság válás kezdeti lépéseit idején melléjük szegődni; szervezőerővel, az összefogás eszközével, módszerével.” — olvasom a kommentárban.

— Nem vitatom. Jó szándék vezette azokat, akik „kitalálták” az iskolai szakszervezetet, de szerintem ezzel még jobban elszakadnak a gyerekek tőlünk — állítja az üzemi szakszervezet titkára. — Miért? Mert nem az iskolában, hanem itt az üzemben, történetesen a szakszervezetben kellene megtanulnia a gyerekeknek, hogy mibe szólhat bele... ugye, a bérbe, a prémiumokba, a segélyekbe, a termelési ügyekbe — sorolja szertartászerűen, miközben a többiek arcán enyhén gúnyos mosoly fakad. Egyikük közbe is szól:

— Ugyan már, mit tud egy tizennégy éves gyerek az üzemi feladatokról...?

— Amennyit mi elmondunk neki! — replikáz a titkár. — Te, én meg a többiek... munka közben, amikor jut rá idő. Crak, tudja, az a baj — címezi nekem mondandóját —, hogy mindenki a maga aprólékos ügyeivel foglalkozik, nyúgnek veszi azt a néhány jó szót is, amit alkalmanként el-elejt.

— Nem egészen így van az, titkár elvtárs — védi a „mundér becsületét” az előbbi közbeszóló, de ezzel a megjegyzéssel meg is elégszik, vagy (persze) nincs ellenérve.

— Magam sem értem — töpreng a titkár —, miért vagyunk ennyire közömbösek egymás iránt. Azt hiszem, nem érezzük az emberekkel eléggé, mennyire érdekelték abban, hogy ne átjáróház legyen a munkahely, hogy egy jó szakember megtartása, megbecsülése nyereség a közösségek...

Mindannyian bólogatunk e megállapításra, aztán hirtelen csengőszó jelzi, vége a reggeliszünetnek.

— No, megyünk patronálni — jegyzi meg búcsúzóul a titkár.

*

Hosszú ideje várakoztam már a KISZ-szobában, van időm átböngészgetni az asztalon szanaszét heverő, mindent elárasztó broszurahalmazt. Kezembe akad az akcióprogram is, ebben hat szó szerepel a pályakezdőkről, íme: „Figyelemmel kísérik a pályakezdők munkahelyi beilleszkedését.” Ennyi.

— Ez csak az irányelv — mentegetőzik az éppen megérkező KISZ-titkár, aki — mint mondja — az üzemi négyszög „észveszejtően” lényeges tanácskozásáról jött. — Sokan elmennek a cégtől, főként fiatalok... De hidd el nekem, ha a csillogokat lehoznám az égről, akkor sem lehetne ezeket itt tartani! Őszintén szólva, mi állandóan mondjuk az alapszervezeteknek, az ifjúsági brigádoknak, hogy patronálják a munkába lépőket, törődjenek velük stb., de ennek nincs különösebb tartalma. Ahogy a többi „szerv” patronálása is akadozik. Gondolom, ők pedig ránk hivatkoznak...

*

Olvassunk még bele N. Feri nyolcadik osztályos tanuló bevezetőben idézett dolgozatába:

„...már többször elképzeltem magam, amint autószerelőként a műhelyben Lada, Dácia, meg Mercedes kocsikat javítok. Szüleim mondták, nem könnyű mesterség, de meg lehet belőle élni, s ha eleinte nem megy a munka, később belevágnak... A pénzről nem tudok semmit, csak azt látom, hogy a szomszédom, aki szintén autószerelő, nagyon jól él, nagy háza, két autója van... Már most figyelem a kocsikat, én úgy szeretnék dolgozni, hogyha valamit egyszer megcsinálok, akkor az többet sose romoljon el, mert tudom, milyen rossz az, amikor a mi Wartburgunk az országút kellős közepén bedöglik, pedig az előző héten hoztuk ki a szervizből.”

Tanka László

Az élet nem olvasótábor

A szakmunkás- és szakközépiskolai tanulók 5. Nógrád megyei olvasótáborának zárásán hangzott el ez a mondat: — „Az élet nem olvasótábor” — a résztvevőktől azóta érkezett levelekben ezt nagyon sok gyerek idézi és magyarázza. Többek között ez készített arra, hogy az olvasótáborok munkáját, eredményeit főként ne az ismeretek, az általában méltatható és sokak által méltatott eredmények, hanem inkább a táborlakó gyerekek érzelmei felől közelítsem meg. Ezt a szűkítést azért is jogosnak tartom, mert az eddigi olvasótáborok munkája során meggyőződünk arról, hogy az olvasótábori módszerekkel nyújtott ismeretek erős érzelmi hatásokat, kötődéseket váltanak ki a gyerekekből, s ez a tényező nagymértékben — mondhatni döntően — segíti az olvasótábori célok valóra váltását; így többek között az ismeretanyag befogadását, a közösség érdekeinek felismerését, benne az egyén lehetőségeinek, felelősségeinek tisztázását.

*

Amikor három évvel ezelőtt megkérdezték tőlem, lenne-e kedvem elvállalni a szakmunkástanulók olvasótáborának vezetését, s az új feladattól fellelkesülve, tapasztaltabb kollégáimat, ismerőseimet faggattam az olvasótáborok hangulatáról, eredményeiről, nem sok jóval kecsegtettek.

Újra hallottam mindazt, amit a szakmunkástanulókról általában hallani lehet (hogy ti, nincs igényük az elmélyülésre, hogy lehetetlen a fegyelmezésük, érzelmileg sivárak, hogy még olvasni sem tudnak kielégítően). Az időközben összegyűjtött olvasótábori publikációk viszont ezeknek az ítéleteknek éppen az ellenkezőjét állították (ami megnyugtató lett volna, ha beszélgető partnereim egy része nem azonos egy-egy cikk szerzőjével).

Kétségeim támadtak, s hogy ezeken úrrá lehessenek, aprólékos gonddal kezdtem elkészíteni a tábor programját. Mindenekelőtt látni akartam, meg akartam ismerni a táborba jelentkező gyerekeket, még a táborkezdet megelőzően. Végigjártam hát a szakmunkásképző intézeteket: tetszik-e a gyerekeknek a program, tudják-e, mi az olvasótábor célja. Kerestem az arcon, a tekintetben a félelmeimet feloldó bizalmat. Az iskolából már valamelyest megnyugodva jöttem el.

Reális, racionális elhatározással kezdtük a munkát: az volt a célunk, hogy ha a gyerekek és a valóság között valamilyen okból áthághatatlan fal áll, rést és réseket üssünk ezen a falon, hogy a résztvevők egyre többet ismerhessenek meg a valóságból, illetve tudatosodjék meglévő nem lebecsülendő valóságismeretük. Ehhez a megismeréshez hivatuk segítségül az irodalmat, a művészeteket, a természettudományokat.

Csakhogy a „szellem”, amit az olvasótábor második-harmadik napján kieresztettünk a palackból — egyre többet követelt tőlünk! Önmagunkat követelte. Nem volt elég a remek könyvtár, a megfontolt program, a racionális tudás, a pedáns példamutatás. Teljes személyiségünk mozgósítására volt szükség.

Felnyíltak a gyermekekben a lelki zsilipek. Áradt belőlük rövid életük ezernyi baja, bánata, öröme, kétsége. Választ vártak, tanácsot, együttérzést — nagyon sokan csak meghallgatást.

Az első napok gátlásai után nem volt a programnak egyetlen olyan témája sem, amelyik meg ne szólaltatta volna a gyerekeket. És úgy, ahogyan mi vártuk, kívántuk, reméltük. Nem műelemzésre számítottunk, hanem a művek és a valóság közötti viszony felfedezését reméltük. Pontosan azt, amit produkáltak.